

ARBEIDSRETTE

DOM

Avsagt: 13. juni 2019

Saksnr.: 1/2019

Lnr.: AR-2019-16

Dommere: Jakob Wahl
Eli Mette Jarbo
Karin Bruzelius
Unni Rasmussen
Niels Selmer Schweigaard
Stein Grøtting
Axel Thuve

Saken gjelder: Virkningstidspunktet for økning av diettsatser for kabinansatte i SAS Norge

Landsorganisasjonen i Norge med
Kabinansattes Forbund

Advokat Imran Haider

mot

1. Næringslivets Hovedorganisasjon

Advokat Eirik Hognestad

2. Scandinavian Airlines Systems Denmark-
Norway-Sweden

DOM

(1) Saken gjelder tvist om virkningstidspunkt for økning av diettsatser for kabinansatte i SAS i Norge.

(2) **Sakens tariffrettslige ramme**

(3) Mellom Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)/NHO Luftfart/Scandinavian Airlines System Denmark-Norway-Sweden (SAS) på den ene siden og Landsorganisasjonen i Norge (LO) og Norsk Kabinforening (NKF) på den andre er det inngått Flykabinavtale, avtale nr. 543. Norsk Kabinforening er medlem av Kabinansattes Forbund, som er tilsluttet av LO.

(4) Tvisten gjelder diett- og hotellreglementet, som er bilag D til avtalen. I punktet PER DIEM (per dag) heter det i siste avsnitt:

«Diettsatsene per diem reguleres hvert år i samsvar med nærmere bestemmelser om indeksregulering, og koordineres med tilsvarende diettsatser som gjelder for piloter.»

(5) Andre ledd i Flykabinavtalen § 1 Overenskomstens omfang har følgende ordlyd:

«Denne overenskomsten og dens bilag bygger på prinsippet om likestilling mellom grupper av flyvende personell i SAS i tråd med prinsippet i likestillingsloven § 3, som forbyr forskjellsbehandling mellom kjønnene. Det innebærer forbud mot enhver tilsynelatende kjønnsnøytral handling som faktisk virker slik at det ene kjønn på urimelig måte stilles dårligere enn det annet, med mindre handlingen i særlige tilfeller har et saklig formål uavhengig av kjønn og det middel som er valgt er egnet, nødvendig og ikke uforholdsmessig inngripende i forhold til formålet. Dette innebærer at arbeidsvilkårene må utformes og praktiseres slik at det ikke oppstår usaklig forskjellsbehandling.»

(6) I overenskomsten mellom NHO/NHO Luftfart/SAS og LO/Norsk Flygerforbund/Norske SAS-Piloters Forening, avtale 541, som gjelder fra 1. april 2017 til 31. mars 2020, er det i § 3 Lønnsbestemmelser blant annet nærmere bestemmelser om indeksregulering av per diem-satser. I punktet Per diem/dagpenger i forb.m. flytjeneste står det følgende:

«For de reelle meromkostninger, som oppstår i forbindelse med flytjenesten, oppebærer piloten betaling i overensstemmelse med nedenstående:

a) Grunnnivået for per diem er pr. 1. april 2017 gjeldende satser (se bilag 5).

Per 01. jan tillempes for justering av per diem en indeks (se nedenfor) beregnet på underlag fra ECA (Employment Condition Abroad Ltd). Ved beregning anvendes ECA «Daily rate excluding hotell/breakfast, 3 star».

...»

Overenskomsten mellom NHO/NHO Luftfart/SAS og YS/Parat/Scannor Flygerforening har en likelydende bestemmelse.

(7) **Tariffhistorikken**

(8) Etter det opplyste har bestemmelsen i Flykabinavtalen bilag D stått uendret i lang tid. Det er ikke lagt frem informasjon om når den kom inn i overenskomsten.

(9) I mars 2004 ble det undertegnet en protokoll/overenskomst om ny tariffavtale mellom SAS og NKF. Avtalen gjaldt for kabinansatte med tjenestested i Norge. I avtalens bestemmelse om lønn var det inntatt følgende bestemmelse:

«...

v. Per Diem i henhold til endring med piloter. Dog ikke bortfall av endagsdiett.»

(10) Vitnet Espen Pettersen opplyste at bestemmelsen kom inn i 2004 som følge av en reduksjon i per diem-satsene for piloter på 10 %, som også skulle gjøres gjeldende for kabinansatte. Avtalen hadde virkning fra 1. mars 2004.

(11) I februar og mars 2010 ble det forhandlet mellom SAS og pilotene og de kabinansatte om reduksjon av per diem-satsene. Bakgrunnen var behov for kostnadsbesparelser i SAS.

(12) Følgende fremgår i «ÖVERENSKOMMELSE» 5. mars 2010 mellom SAS og SNF (Scannor Flygerforening):

«Mellom ovenstående parter, er det aftalt, at nuværende per diem-satser for flight Per Diem reduceres med virkning fra 1. april 2010 med 12,5 % fra niveauet per den 31. marts 2010. Dette indebærer, at de nye per diem satserne bliver ECA(Mercer)-21,25 %.

...»

(13) I protokoll fra forhandlingsmøter 18. februar, 4. og 5. mars 2010 mellom SAS og NKF fremgår:

«....

Partene er enige om følgende forhold:

- 1. Alle per diem satser per 01.01.2010 reduseres med 12,5% med virkning fra og med 01.04.2010. Fremtidige reguleringer av per diem satser tar utgangspunkt i nye satser fra og med 01.04.2010. Regulering skjer iht bilag om per diem, nåværende bilag d, i den til enhver tid gjeldende overenskomst mellom partene.**

...»

(14) I 2012 var det også en vanskelig økonomisk situasjon i SAS.

(15) SAS og NKF inngikk 19. november 2012 avtale vedrørende implementering av ny tariffavtale. Partene ble enige om å videreføre tariffavtalen for kabinpersonell ansatt på base i Norge på endrede vilkår. Hvor ikke annet fremgikk, gjaldt endringene med umiddelbar virkning. I avtalen heter det blant annet:

«...

Kollektivavtalens løbetid.

Kollektivavtalen er videreført og gjelder perioden fra d.d. til den 31. mars 2014.

...

Bilag D: Diett- og Hotellreglement.

Partene er enige om, at nuværende per diem satser sænkes med 27 %.

...»

(16) Samme dag ble det inngått avtale mellom SAS og pilotforeningene i Danmark, Sverige og Norge om tilsvarende reduksjon i per diem-satsene for pilotene.

(17) **Nærmere om tvisten**

(18) SAS og pilotforeningene, Norske SAS piloters forening (NSF) og Scannor Flygerforening (SNF), ble i tariffoppgjøret 2017 enige om å øke diettsatsene med 9,57 %. I protokoll fra møte 14. september 2017 mellom SAS og disse foreningene vedrørende K 17 (Kollektivavtale 2017) heter det:

«Partene er enige om at:

- Avtalte lønnstillegg på tabell for 2017 effektueres med virkning fra 1. april 2017
- Avtalt økning i Per Diem sats gis med virkning fra 1. april 2017
- Ny Per Diem sats på helligdager gis med virkning fra 1. april 2017»

(19) I e-post 7. desember 2017 fra NKF til SAS ble det fremsatt krav om forhandlinger:

«...

Norsk kabinforening har nå flere ganger bedt om svar på diettregulering fra selskapet, dette på bakgrunn i pilotenes regulering og etterbetaling. Disse henvendelsene har ikke [...] blitt besvart. På bakgrunn av dette antar NKF at Selskapet ikke vil honorere denne reguleringen i vår tariffavtale.

NKF krever med hjemmel i hovedavtalen § 2.3 punkt 1 lokale forhandlinger på dette. Etter samme paragraf punkt 5 ber vi om tilbakemelding på når arbeidsgiver kan stille. NKF ber om flere forslag til tid og dato da ikke alle tidspunkt passer.

NKF vil minne om fristen på 8 dager som er nedfelt i hovedavtalen for svar.»

(20) Det avholdes månedlige samarbeidsmøter (UCM) mellom SAS og arbeidstakerorganisasjonene i virksomheten. Av referat fra et slikt møte mellom SAS og NKF 18. desember 2017 fremgår blant annet:

«Innmeldte punkter fra NKF

...

- Justering av Per Diem ihht pilotenes avtale.
 - SAS avventer dato for implementering for pilotene, (utfordringer ift dobbel per diem på helligdager), men vil informere når denne er på plass. SAS vil dog vende tilbake med et alternativt forslag ift dette punkt innen utgangen av januar.

...»

(21) Av referatet fra UCM 12. februar 2018 fremgår blant annet:

«Innmeldte punkter fra NKF

- **Diettøkningen, jfr pilotenes tariffavtale. Vi har forstått at økningen er på plass, men ikke etterbetaling. NKF opprettholder derfor kravet om at lokal forhandling finner sted på UCM møtet, såfremt ikke selskapet bekrefter at etterbetaling fra 1. april vil forekomme på førstkommende lønnsutbetaling.**
 - **SAS bekrefter at Per diem justeres både ift pilotenes avtale, og indeksreguleringen. Justeringen gjøres iht det beskrevet i Bilag D, med effekt fra 1.1.18.**
SAS anerkjenner ikke at Bilag D skal tolkes dit hen at justeringene også skal gjelde retroaktivt.
 - **Uenighetsprotokoll skrives.**
- ...»

- (22) NKF og SAS avholdt forhandlingsmøte 12. mars 2018. Fra møtet ble det skrevet slik protokoll:

«NKF krever etterbetaling av diett fra 1. april 2017 og viser til følgende tekst:

Diettsatsene per diem reguleres hvert år i samsvar med nærmere bestemmelser om indeksregulering, og koordineres med tilsvarende diettsatser som gjelder for piloter.

NKF mener at ovenstående tekst tydelig indikerer at Diettsatsene alltid skal koordineres med pilotene, og finner ingen holdepunkter for at retroaktiv betaling er unntatt fra bestemmelsen.

SAS bekreftet i møte 12. feb 2018 at Per diem justeres både ift pilotenes avtale, og indeksreguleringen. Justeringen gjøres iht det beskrevet i Bilag D, med effekt fra 1.1.18. SAS anerkjenner ikke at Bilag D skal tolkes dit hen at justeringen også skal gjelde retroaktivt.»

- (23) Kabinansattes forbund (KF)/NKF og NHO Luftfart/SAS avholdt forhandlingsmøte 2. juli 2018. Protokollen fra møtet lyder:

«KF viser til protokoll av 12. mars 2018 og anførselene der.

NHO Luftfart/bedriften viser også til lokal protokoll og det som fremkommer der.

Partene ble ikke enige.»

- (24) LO og NHO avholdt forhandlingsmøte 31. oktober 2018. Protokollen fra møtet lyder:

«LO viser til tidligere uenighetsprotokoller i saken, og opprettholder synspunktene inntatt i disse.

NHO er av den oppfatning at bilag D ikke regulerer tidspunktet for når regulering av diettsatser skal skje. Det vises for øvrig til protokoll av 12. mars 2018.»

- (25) LO med Kabinansattes Forbund tok ut stevning for Arbeidsretten 11. januar 2019. NHO innga tilsvaer 4. mars 2019.

- (26) Arbeidstakerorganisasjonen Parat tok 29. januar 2019 ut stevning mot NHO og SAS om samme tvistetema, sak 5/2019. Bestemmelsene i arbeidstvistloven § 38 om rettens sammensetning i den enkelte sak er til hinder for at sakene kan forenes til felles behandling, jf. arbeidstvistloven § 47. Under saksforberedelsen ble LO, Parat og NHO enige om å avvikle felles hovedforhandling i de to sakene. Retten har funnet dette ubetenkelig.

- (27) Felles hovedforhandling i sakene ble avholdt 28. og 29. mai 2019. Partsrepresentanten fra SAS Norge og til sammen 5 vitner avga forklaring i de to sakene.
- (28) **Partenes påstandsgrunnlag og påstander**
- (29) *Landsorganisasjonen i Norge* med Kabinansattes forbund har i korte trekk anført:
- (30) Partene er enige om at det skal gjelde samme diettsatser for piloter og kabinansatte i SAS. Spørsmålet i saken er om de kabinsatte har krav på økningen i satsene fra 1. april 2017, som er det tidspunktet økningen for pilotene ble iverksatt. Partene er også enige om at den omtvistede bestemmelsen i overenskomsten bilag D dekker to forskjellige forhold.
- (31) Bestemmelsen består av to deler, som hver står på egne ben. Saksøkte argumenterer for en innskrenkende tolkning. Kravet om koordinering mister sin betydning hvis endringer i per diem-satsene bare skal ha ett, fast regulerings tidspunkt.
- (32) Bestemmelsens første del omhandler en årlig indeksregulering av per diem-satsene i henhold til en bestemt prosedyre. Denne reguleringen skjer per 1. januar hvert år. Prosedyren og datoen fremgår ikke av gjeldende ordlyd, men følger av koblingen til pilotavtalene og praksis. I følge bestemmelsens andre del skal satsene «koordineres» med tilsvarende diettsatser for pilotene. Denne delen gjelder for andre reguleringer av satsene, for eksempel i forbindelse med tariffrevisjoner, og har ingen konkret tidsangivelse. At satsene skal koordineres må bety at de skal bringes i overensstemmelse med hverandre fra samme tidspunkt som det skjer endringer i pilotenes diettsatser. Hvis koordineringen skjer på et senere tidspunkt, plikter SAS å etterbetale.
- (33) En slik «hengebestemmelse» til pilotenes avtale bidrar til forenkling av overenskomstsystemet ved at det gir felles satser og regulerings tidspunkter. Den er også en fordel for de kabinansatte fordi de har en svakere forhandlingsposisjon.
- (34) Også SAS erkjenner at de kabinansatte har en hengeavtale til pilotenes avtale. Følgende fremgår av referat fra møte mellom SAS og NKF 4. april 2017, der saken gjaldt hvordan indeksreguleringen av per diem-satsene ble gjennomført:

«Per Diem. Jrf tidligere møter

Pilotene har alle satsene regulert i sin avtale, og i tillegg en bestemmelse om regulering. Kabin har «hengt seg på» denne avtalen, og har rett på tilsvarende bestemmelser som pilot.

Cost of Living beregnes 2 ganger pr år av ECA. En gang pr år reguleres satsene i Per Diem i tråd med ECA s beregning av siste års cost of Living beregnet for de ulike landene av ECA.»

- (35) Hengebestemmelsen er viktig for å sikre prinsippet om likestilling som er nedfelt i overenskomsten § 1. Dette er en formålsbestemmelse og som sådan en relevant

tolkningsfaktor. Prinsippet skal ikke bare sikre likebehandling mellom kjønn, men gjelder også likebehandling mellom flygende personell. Den omtvistede bestemmelsen kan sies å være et konkret utslag av prinsippet om likestilling.

- (36) Praksis viser at pilotenes og de kabinansattes diettsatser har fulgt hverandre, også når justeringer er skjedd til andre tidspunkter enn 1. januar. I 2004, 2010 og 2012 ble avtaler om reduserte diettsatser iverksatt umiddelbart, både for piloter og kabinansatte. Praksis understreker dermed at reguleringstidspunktet 1. januar gjelder indeksregulering og ikke andre endringer.
- (37) Saksøktes anførsel om at økningen av diettsatsene var et utslag av pilotenes prioritering i tariffrevisjonen i 2017 og som sådan et interessespørsmål, gir ikke mening når de kabinansatte fikk samme tillegg utenom tariffoppgjør, bare på et senere tidspunkt.
- (38) I denne sammenheng må det vektlegges at pilotene brukte nedgangen i 2012 som begrunnelse for krav om oppjustering i 2017. Det må gjelde på samme måte for de kabinansatte. Videre må det vektlegges at SAS når pilotenes krav i forbindelse med tariffrevisjonen 2017 ble kostnadsberegnet, også inkluderte økning for de kabinansatte.
- (39) I henhold til overenskomsten § 5 skal diettsatsene dekke utgifter til kost på reiser. Utgifter til kost er de samme for både piloter og kabinansatte. Dette tilsier også likebehandling.
- (40) Det er nedlagt slik endret påstand:
- «1. Avtale nr. 543 Flykabinavtale NHO/SAS-LO/NKF Bilag D Per Diem er slik å forstå at endringer i diettsatsene for piloter også skal gis virkning for kabinansatte fra samme tidspunkt.**
- 2. Det etterbetales diett til kabinansatte for perioden 1. april 2017 til 1. januar 2018 i samsvar med påstand 1.»**
- (41) *Næringslivets Hovedorganisasjon og Scandinavian Airlines System Denmark-Norway-Sweden* har i korte trekk anført:
- (42) Saken er en ordinær tolkningstvist hvor spørsmålet er om endringer i diettsatsene for piloter skal gis virkning for kabinansatte fra samme tidspunkt eller om endringene først får virkning for de kabinansatte fra 1. januar.
- (43) Det er første gang denne problemstillingen har oppstått. Det var dermed ingen foranledning for SAS til å ta den opp før man kom til det ordinære reguleringstidspunktet i henhold til Flykabinavtalen.

- (44) Økningen i pilotenes diettsatser kom som en del av pilotenes tariffoppgjør i 2017. Etter konflikt og ny mekling ble det i september 2017 avtalt et særskilt retroaktivt virkningstidspunkt, 1. april 2017, blant annet for økningen i diettsatsene.
- (45) I avtalene SAS har med pilotene reguleres grunnivået for diettsatsene, og det fremgår at det skal være en årlig indeksregulering per 1. januar, etter nærmere fastsatte kriterier.
- (46) Den omtvistede bestemmelsen i Flykabinavtalen pålegger bare årlig regulering av diettsatsene og henviser for øvrig til hva som gjelder for pilotene. «Koordinering» i andre setning betyr at satsene skal tilpasses hverandre, men innebærer ingen løpende regulering. Bestemmelsen pålegger ikke SAS å etterbetale diettsatser mellom 1. april og 31. desember 2017.
- (47) Det er ingen opplysninger om når bestemmelsen kom inn i Flykabinavtalen eller om hva partene har ment. Løsningen må dermed finnes i ordlyden og praksis knyttet til bestemmelsen. SAS' forståelse har støtte både i ordlyd og praksis.
- (48) Bestemmelsen må ses som en helhet. Den inneholder bare ett tidspunkt for indeksregulering, og det er «hvert år». Det er naturlig å forstå bestemmelsen når den leses i sammenheng, slik at både indeksregulering og koordinering med pilotenes satser skjer hvert år. I henhold til pilotavtalene og praksis skjer dette per 1. januar. Dersom det skulle foretas en løpende koordinering, ville det bety at bestemmelsens del om indeksregulering ble uten selvstendig mening.
- (49) Begrepet «koordinere» regulerer nivået på diettsatsene og er ikke ment å oppstille et eget virkningstidspunkt. Det kan ikke være slik at det pilotene oppnår som del av en interesseløst skal få umiddelbar virkning for de kabinansatte.
- (50) Det er andre bestemmelser i overenskomsten som uttrykkelig skal sikre en løpende regulering, i motsetning til et fast tidspunkt, som i saken her. Som eksempel kan vises til § 5 om reiser i tjenesten, hvor det fremgår at «...CC skal motta kompensasjon i samsvar med *det til enhver tid gjeldende* diettreglement...». Tilsvarende formulering finnes i Bilag I Cabin Crew Ressurspool.
- (51) Det har vært en varig og fast praksis mellom partene for regulering av diettsatsene per 1. januar. Avtalene om reduksjon i diettsatsene som ble inngått i 2010 og 2012 viser at partene anså det nødvendig å avtale virkningstidspunktet nærmere når det avvek fra 1. januar. Også i 2004 fulgte avvikende virkningstidspunkt av avtale.

- (52) Det kan ikke ses bort fra at reguleringen av pilotenes per diem-satser er fremforhandlede rettigheter og som sådan er et uttrykk for partenes prioriteringer. Prinsippet om forhandlingsrett må tillegges stor vekt. Partene prioriterer ulikt, noe som gjenspeiles i at det er mange forskjellige bestemmelser i avtalesystemet. Heller ikke diettreglene har vært like til enhver tid. Kabinansatte har på enkelte punkter hatt bedre rettigheter enn pilotene. Det viser at det er ulike prioriteringer, og at det også er et lønnselement i diettreguleringene.
- (53) Saksøkers anførsel om likebehandling må mer anses som rimelighetsbetraktninger enn som en tolkningsfaktor. Formålsbetraktninger kan uansett ikke ha vekt når det egentlig er snakk om et interessedes spørsmål.
- (54) Uttalelser om likebehandling i protokollen 19. november 2012 mellom SAS og NKF handlet om likebehandling av alle grupper i forbindelse med de konkrete økonomiske besparelsene. Uttalelsene kan ikke tillegges vekt i etterfølgende oppgjør.
- (55) Kabinavtalen bilag D strider ikke mot punktet om likestilling i overenskomsten § 1. Punktet om likestilling kom antakelig inn i overenskomsten etter per diem-bestemmelsen og kan ikke tilføre noe når det gjelder tolkningen av reguleringen av per diem-satsene. Da likstillingsbestemmelsen kom inn i overenskomsten var formålet fra de kabinansattes side å sikre en ordning av arbeidstiden som var lik pilotenes.
- (56) Likestillingsbestemmelsen i § 1 kan uansett ikke bety at det må være full parallellitet mellom gruppene til enhver tid. Regulering av per diem-satsene per 1. januar innebærer bare avvik mellom pilotenes og de kabinansattes satser i 9 måneder.
- (57) For det tilfellet at Arbeidsretten gir saksøker medhold i deres påstand i punkt 1, bestrides ikke etterbetalingskravet i påstanden punkt 2.
- (58) Det er nedlagt slik påstand:
«De saksøkte frifinnes.»
- (59) **Arbeidsrettens merknader**
- (60) Arbeidsrettens flertall, dommerne *Wahl, Jarbo, Rasmussen og Grøtting* er kommet til at saksøker må gis medhold, og vil bemerke:
- (61) Saken er en ordinær tolkningstvist der Arbeidsretten må ta utgangspunkt i ordlyden i den omtvistede bestemmelsen. Per diem-bestemmelsen i Flykabinavtalen bilag D lyder som følger:

«Diettsatsene per diem reguleres hvert år i samsvar med nærmere bestemmelser om indeksregulering, og koordineres med tilsvarende diettsatser som gjelder for piloter.»

- (62) Det er ikke fremlagt opplysninger om bestemmelsens tilblivelse. Ordlyden har stått uendret i overenskomsten i lang tid. Partene er enige om at bestemmelsen innebærer at de kabinansatte og pilotene skal ha samme diettsatser. Det er også enighet om at tidspunktet for indeksregulering er 1. januar hvert år, på grunnlag av henvisningen til pilotenes avtale og langvarig praksis.
- (63) Flertallet tar utgangspunkt i at bestemmelsen i bilag D består av to deler som dekker to forskjellige forhold. For det første bestemmes det at diettgodtgjørelsen skal indeksreguleres «hvert år», som i henhold til praksis skjer per 1. januar. Reguleringen er knyttet til en indeks basert på informasjon fra ECA (Employment Condition Abroad Ltd). Reguleringen kan medføre både økning og reduksjon i satsene. Økning i satsene på dette grunnlaget etterbetales hvis det oppstår forsinkelser med beregning eller utbetaling.
- (64) I andre del bestemmes det at det skal foretas en koordinering med diettsatsene som gjelder for piloter. En naturlig forståelse av «å koordinere» er at det innebærer at noe skal samordnes eller sideordnes. Etter flertallets syn må denne delen av bestemmelsen forstås som en gjennomføringsbestemmelse, på den måten at den bestemmer hva som skal skje etter at pilotene har forhandlet om endringer i diettsatsene. En slik forståelse er i tråd med at viktige formål for de kabinansatte med en slik «hengeavtale» til pilotenes avtale var å forenkle forhandlingssystemet og å kunne få fordel av pilotenes forhandlingsstyrke.
- (65) At dette er en selvstendig del av bestemmelsen støttes etter flertallets syn også av at de kabinansatte inngikk i kostnadsberegningen av pilotenes krav om økning i diettsatsene i lønnsoppgjøret i 2017.
- (66) Etter flertallets syn følger det også av en naturlig forståelse av «å koordinere» at samordningen skal skje samtidig. I denne sammenheng mener flertallet at prinsippet om likestilling i Flykabinavtalen § 1 andre ledd må ha betydning. Etter sin ordlyd gjelder likestillingsprinsippet for overenskomsten og dens bilag, og det gjelder for grupper av flyvende personell i SAS.
- (67) Diettgodtgjørelse er ikke et tillegg som vil variere med arbeidsoppgaver eller innsats og er som sådan en type ytelse hvor det er naturlig at prinsippet om likestilling kommer til anvendelse. Det vil normalt ikke foreligge saklig grunn til forskjellsbehandling når det gjelder diettsatser.

- (68) Etter flertallets syn må formuleringen «.koordineres med tilsvarende diettsatser som gjelder for piloter», sett i sammenheng med formålet om likebehandling i Flykabinavtalen § 1, bety at det skal være sammenfall i tid mellom per diem-satsene for piloter og kabinansatte.
- (69) Praksisen med indeksregulering per 1. januar er langvarig og konsistent, men etter flertallets syn treffer den ikke vår sak helt. I 2004, 2010 og 2012 ble det inngått avtaler om reduksjon av diettsatsene med et annet virkningstidspunkt enn 1. januar og som var sammenfallende for piloter og kabinansatte. Etter flertallets syn støtter dette opp under forståelsen av at siste del av per diem-bestemmelsen er en gjennomføringsbestemmelse hvor endringene skal gjennomføres samtidig.
- (70) Det kan ikke tillegges betydning at disse endringene ble gjort ved avtale. Situasjonen i SAS var i alle disse tilfellene spesiell. Det var et prekært behov for å få på plass økonomiske innsparinger, og spørsmålet om reduksjon av diettsatser var ett av flere elementer.
- (71) Arbeidsrettens mindretall, dommerne *Bruzelius, Schweigaard og Thuve*, mener de saksøkte må få medhold, og vil bemerke:
- (72) Etter mindretallets syn er det bare ordlyden i bestemmelsen som kan tillegges vekt ved tolkingen. Andre forhold som flertallet har vektlagt, kan etter mindretallets syn således ikke føre til noen annen forståelse av ordlyden enn den som følger av denne.
- (73) Mindretallet finner det helt klart at per diem-bestemmelsen må ses som en helhet. Bestemmelsen har ett virkningstidspunkt som må gjelde for alle justeringer som følger av bestemmelsen. Dersom man hadde ment at det skulle foretas en løpende regulering burde det ha fremkommet uttrykkelig, slik det gjør i enkelte andre bestemmelser i overenskomsten.
- (74) Koordinering betyr at nivået på diettsatsene skal være likt ved den årlige reguleringen av diettsatsene, men kan etter mindretallets syn ikke forstås slik at nivået skal reguleres på andre tidspunkter enn ved den årlige indeksreguleringen. Andre endringer enn indeksreguleringen følger gjerne av forhandlinger mellom selvstendige parter som foretar egne prioriteringer og valg. Det er også dokumentert at per diem-bestemmelsene ikke er like til enhver tid. Som påpekt av partsrepresentanten fra SAS, Carsten Hansen, har de kabinansatte for eksempel hatt bedre dekning knyttet til helligdager og for flygning på langruter.

- (75) Avtalene som ble inngått i 2004, 2010 og 2012, understreker at avtalepartene fant det nødvendig å inngå særskilte avtaler for å få til et annet virkningstidspunkt for nivåreguleringen for kabinpersonalets vedkommende, enn den som ellers ville ha fulgt av bestemmelsen.
- (76) Mindretallet kan heller ikke se at den omstendighet at selskapet ved beregningen av årsvirkningen av pilotenes krav vinteren/våren 2017 inkluderte kostnadene for tilsvarende nivåendring for de kabinansatte, kan tillegges vekt, gitt at bestemmelsen om nivåjustering ville medføre økt kostnadsnivå for selskapet også for kabinpersonalet på grunn av den aktuelle hengebestemmelsen. Slike årsvirkningsberegninger er generelle og ikke knyttet til virkninger i det året de foretas.
- (77) Etterbetalingskravet er ikke omstridt dersom saksøker får medhold i tolkningsspørsmålet. *Arbeidsretten* tar kravet til følge i henhold til saksøkers påstand punkt 2.
- (78) Dommen er avsagt med slik dissens som fremgår foran.

SLUTNING

1. Avtale nr. 543 Flykabinavtale NHO/SAS-LO/NKF Bilag D Per Diem er slik å forstå at endringer i diettsatsene for piloter også skal gis virkning for kabinansatte fra samme tidspunkt.
2. Det etterbetales diett til kabinansatte for perioden 1. april 2017 til 1. januar 2018 i samsvar med punkt 1.

Jakob Wahl
(sign.)

Eli Mette Jarbo
(sign.)

Karin Bruzelius
(sign.)

Unni Rasmussen
(sign.)

Niels Selmer Schweigaard
(sign.)

Stein Grøtting
(sign.)

Axel Thuve
(sign.)

Rett utskrift bekreftes: